

Sygn. akt I C 1069/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lipca 2017 r.

Sąd Rejonowy w Słupsku, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSR Lidia Staśkiewicz

Protokolant: K. P.

po rozpoznaniu w dniu 24 lipca 2017 r. w Słupsku

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. S. (1)**

przeciwko **P. S.**

o ustalenie

1. Oddała powództwo;
2. Nie obciąża powódki M. S. (1) kosztami procesu.

Sygn. akt I C 1069/15

UZASADNIENIE

W dniu 06.05.2015 r. powódka **M. S. (1)** wniosła przeciwko **P. S.** pozew o stwierdzenie nieważności umowy o podział majątku z dnia 23.10.2014 r. rep. A numer (...) zawartej między powódką a pozwanym z powodu braku świadomości powódki w chwili zawierania umowy i wobec wprowadzenia jej w błąd przez pozwanego co do treści czynności prawnej.

Ponadto powódka wniosła o zasądzenie na jej rzecz od pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, że w dniu 23 października 2014 r. przed notariuszem A. M. strony zawarły umowę majątkową małżeńską ustanawiając ustrój rozdzielności majątkowej, a następnie dokonały podziału majątku wspólnego. Powódka złożyła następnie pisemne oświadczenie z dnia 23 kwietnia 2015 r. o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli – umowy o podział majątku wspólnego – w szczególności w zakresie sposobu podziału majątku dorobkowego i wyrażenia obciążonej błędem zgody na nabycie składników tego majątku w całości i wyłącznie przez pozwanego bez spłat i dopłat. Powyższa umowa jest zdaniem powódki nieważna z mocy prawa – na podstawie art. 82 i 84 w zw. z art. 88 kc – ponieważ w momencie jej zawierania powódka znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli, a nadto pozwany celowo wprowadził powódkę w błąd i go wykorzystał. Pozwany zapewniał bowiem powódkę, że zawarcie tej umowy jest rodzajem próby, która ma na celu sprawdzenie, czy powódka będzie wierna pozwanemu, czy też zależy jej jedynie na pieniądzu. W tym czasie strony pozostawały bowiem w konflikcie okołorozwodowym. Pozwany zapewniał również powódkę, że w zamian za te czynności zgodzi się na zawarcie ślubu kościelnego, do którego jednak nie doszło. Dodatkowo pozwany wyzyskując sytuację określił w umowie warunek, że dokona wypłaty na rzecz powódki kwoty 50.000 zł wyłącznie w przypadku orzeczenia rozwodu z jego wyłącznej winy, co było działaniem podstępny. Powódka wskazała również, że pozwany nie wystąpił dotychczas

do Banku (...) S.A., jako wierzyciela hipotecznego, z wnioskiem o wyrażenie zgody na przejęcie długu w całości i o zmianę w tym zakresie umowy kredytu. Obecnie zatem powódka pozostaje bez majątku i z obciążeniem kredytowym.

Pozwany P. S. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego kosztów procesu (k. 43 i nast.).

W uzasadnieniu pozwany wskazał, że powódka podważa jedynie umowę o podział majątku wspólnego, mimo że tego samego dnia strony zawierały również umowę o ustanowieniu rozdzielności majątkowej. Pozwany zaprzeczył, aby powódka znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli jak również, aby kiedykolwiek zapewniał powódkę, że zawarcie umowy o podział majątku będzie rodzajem próby i sprawdzenia wierności powódki. Nieprawdziwe są też według pozwanego informacje, że uzależniał zawarcie ślubu kościelnego od podpisania przedmiotowej umowy, skoro strony przeżywały wówczas kryzys małżeński i pozostawały w konflikcie okolorozowodowym. Pozwany podał również, że powódka sama zainicjowała spotkanie u notariusza, a podczas czynności notarialnej zachowywała się swobodnie. Biorąc pod uwagę wiek, doświadczenie i wykształcenie powódki, była ona świadoma skutków prawnych umowy, rozumiała jej treść, potrafiła przeanalizować zapisane w umowie zastrzeżenia i wyciągnąć z nich logiczne wnioski. Zdaniem pozwanego, powodem wytoczenia powództwa przez powódkę jest ujawnienie przez pozwanego informacji o posiadaniu dowodów zdrady powódki.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

P. S. i M. S. (1) zawarli związek małżeński w dniu 03 stycznia 2009 r. wpisany do księgi małżeństw prowadzonej przez USC w O. pod numerem (...).

Bezsporne, nadto dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa – k. 11

W maju 2014 r. na prośbę P. S. M. S. (1) z córką wyprowadziła się ze wspólnego domu stron i zamieszkała u rodziców. Powodem tego były rozmowy M. S. (1) z innym mężczyzną na portalu społecznościowym F., które odkrył P. S.. W sierpniu 2014 r. stosunki między małżonkami poprawiły się i M. S. (1) z córką z powrotem zamieszkała z mężem w ich wspólnym domu. M. S. (1) chciała ratować małżeństwo, zależało jej na ślubie kościelnym z P. S..

Bezsporne, nadto dowód: zeznania świadków: M. C. – k. 60-62, W. C. – k. 62-63, Z. C. – k. 63-64, M. M. (1) – k. 65-66, A. S. (1) – k. 66-67, I. J. – k. 99-100, D. K. – k. 100-102, M. S. (2) – k. 123-124, A. S. (2) – k. 124-125, zeznania powódki – k. 126-128, zeznania pozwanego – k. 128-130.

W dniu 23 października 2014 r. P. S. i M. S. (1) przed notariuszem A. M. zawarli umowę majątkową małżeńską, na mocy której z dniem 23 października 2014 r. ustanowili w swoim związku małżeńskim ustrój rozdzielności majątkowej i postanowili, że nabywany od tej chwili przez któregokolwiek z nich majątek stanowić będzie majątek osobisty nabywającego.

Bezsporne, nadto dowód: umowa majątkowa małżeńska, Rep. A numer (...) – k. 12-12v.

W dniu 23 października 2014 r. P. S. i M. S. (1) przed notariuszem A. M. zawarli umowę o podział majątku wspólnego, na mocy której bez dopłat i spłat zgodnie dokonali częściowego podziału majątku dorobkowego w ten sposób, że P. S. na wyłączność nabył:

a) objęty księgą wieczystą Kw nr (...) stanowiący odrębną nieruchomością samodzielny lokal mieszkalny numer (...) położony w S. przy ul. (...) w budynku nr (...) o powierzchni (...)mkw, składający się z trzech pokoi, pokoju z aneksem kuchennym, garderoby i łazienki z wc, wraz z przynależnym do niego udziałem wynoszącym (...) części w prawie własności gruntu i takim samym udziałem w prawie własności części wspólnych budynku – nieruchomości opisanej w księdze wieczystej Kw nr (...);

b) nieruchomość zabudowaną oznaczoną w ewidencji gruntów numerem (...) o powierzchni 0,0020 ha, zabudowaną jednokondygnacyjnym murowanym budynkiem garażu o powierzchni użytkowej ok. 18 mkw, położoną w S. przy ul. (...), objętą księgą wieczystą Kw nr (...);

c) nieruchomość oznaczoną w ewidencji gruntów numerem (...) o powierzchni 0,0101 ha, położoną w S. przy ul. (...), objętą księgą wieczystą Kw nr (...), stanowiącą ogródek przydomowy;

d) nieruchomość oznaczoną w ewidencji gruntów numerem (...) o powierzchni 0,0013 ha, położoną w S. przy ul. (...), objętą księgą wieczystą Kw nr (...), stanowiącą ciąg komunikacyjny (chodnik) – w udziale wynoszącym 1/4 część;

e) nieruchomość oznaczoną w ewidencji gruntów numerem (...) o powierzchni 0,5517 ha, położoną w S. przy ul. (...), objętą księgą wieczystą Kw nr (...), stanowiącą drogę – w udziale wynoszącym 14/784 części (§ 2 i 3);

Strony zgodnie oświadczyły, że P. S. jest już w posiadaniu nieruchomości będących przedmiotem niniejszej umowy, a z dniem zawarcia umowy przechodzą na niego wszelkie ciężary i korzyści związane z nabytymi przez niego prawami (§ 4).

P. S., działając na podstawie przepisu art. 392 kc, zobowiązał się wobec M. S. (1) do tego, że wierzyciel hipoteczny – Bank (...) S.A. z siedzibą w W. Oddział w S. – nie będzie żądał od niej spłaty zobowiązań wynikających z umowy kredytu nr (...) zabezpieczonego hipoteką umowną, wpisaną w dziale IV księgi wieczystej Kw nr (...) i w tym celu zobowiązał się wystąpić do wierzyciela hipotecznego z wnioskiem o wyrażenie zgody na przejęcie długu w całości i o zmianę w tym zakresie umowy kredytu, a w przypadku braku zgody wierzyciela na zwolnienie M. S. (1) z długu wobec Banku (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. Oddział w S. – zobowiązał się spłacić na rzecz wierzyciela resztę zadłużenia w kwocie 314.099,00 zł – w kwotach i terminach wynikających z harmonogramu spłat kredytu (§ 5).

M. i P. S. oświadczyli, że opisany podział majątku dorobkowego obejmuje wszystkie nieruchomości nabyte przez nich do dnia zawarcia umowy o podział, w trakcie trwania związku małżeńskiego do majątku wspólnego oraz że w związku z dokonaniem podziału oraz po spłacie przez P. S. zobowiązań finansowych wobec Banku, nie będą zobowiązani względem siebie do żadnych dodatkowych dopłat i spłat oraz że nie będą mieć do siebie w przyszłości żadnych roszczeń z tytułu podziału majątku obejmującego w/w nieruchomości, a nabytego przez nich do dnia zawarcia umowy do majątku objętego małżeńską wspólnością ustawową (§ 6).

W przypadku gdyby w przyszłości M. S. (1) utraciła możliwość zamieszkiwania w w/w lokalu mieszkalnym lub innym lokalu, który będzie służył do zaspokajania potrzeb rodziny – z powodu rozwiązania przez rozwód ich związku małżeńskiego z jednoczesnym orzeczeniem, że to on ponosi wyłączną winę za rozkład pożycia – P. S. zobowiązał się wypłacić M. S. (1) kwotę 50.000 zł powiększoną o publikowany przez GUS wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (wskaźnik inflacji) za każdy rok kalendarzowy począwszy od dnia 01 stycznia 2014 r. do dnia 01 stycznia roku kalendarzowego, w którym uprawomocni się wyrok rozwodowy. P. S. zobowiązał się do wypłaty zwaloryzowanej o wskaźnik kwoty 50.000 w terminie 3 miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku rozwodowego orzekającego o jego wyłącznej winie za rozkład pożycia (§ 7).

P. i M. S. (1) zgodnie oświadczyli, że postanowienia umowy zostały przez nich ustalone, uzgodnione i za obopólną zgodą przyjęte, a niniejsza umowa stanowi odzwierciedlenie wypracowanego przez nich porozumienia (§ 8).

Strony zgodnie określiły wartość rynkową majątku podlegającego podziałowi na kwotę 400.000 zł (§ 9).

Bezsporne, nadto dowód: umowa o podział majątku wspólnego, Rep. A numer (...) – k. 13-16v.

Zawarcie powyższych umów nastąpiło z inicjatywy P. S..

Dowód: zeznania powódki – k. 126-128, zeznania pozwanego – k. 128-130.

W grudniu 2014 r. M. i P. S. rozstali się.

Bezsporne.

W dniu 27 kwietnia 2015 r. M. S. (1) wniosła do Sądu Okręgowego w Słupsku pozew o rozwiązanie małżeństwa z P. S. z wyłącznej winy pozwanego. Postanowieniem z dnia 02 lutego 2016 r. Sąd Okręgowy w Słupsku zawiesił postępowanie w sprawie.

Bezsporne, nadto dowód: pozew w sprawie I RC 407/15 – k. 2-9, postanowienie – k. 158 akt I RC 407/15.

Pismem z dnia 23 kwietnia 2015 r. M. S. (1), działając na podstawie art. 82 i 84 w zw. z art. 88 kc, złożyła P. S. oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych umowy o podział majątku z dnia 23 października 2014 r. w całości, w szczególności w zakresie sposobu podziału majątku dorobkowego i wyrażenia obarczonej błędem zgody na nabycie składników tego majątku w całości i wyłącznie przez P. S. bez spłat i dopłat. M. S. (1) wskazała, że w chwili składania oświadczenia woli w kwestii zakresu i sposobu podziału majątku dorobkowego działała pod wpływem błędu co do treści czynności prawnej – P. S. zapewniał ją bowiem, że zawarcie umowy o takiej treści jest pewnym rodzajem próby i sprawdzenia, czy powódka będzie mu wierna, czy też zależy jej tylko na pieniądzu jak również zapewniał ją, że w zamian za zawarcie tej umowy – zgodzi się na zawarcie ślubu kościelnego, do którego jednak nie doszło. Podała, że do złożenia obarczonego błędem oświadczenia doszło w wyniku narastającej przemocy psychofizycznej ze strony P. S.. Działania, jakie P. S. podjął przed podpisaniem umów były celowe dla wprowadzenia powódki w błąd i niekorzystnego rozporządzenia mieniem. M. S. (1) wskazała, że czuje się bardzo oszukana ze strony męża, który podstępnie wykorzystał jej naiwność i zaufanie. W związku z powyższym M. S. (1) wezwała P. S. w terminie 3 dni do podjęcia czynności zmierzających do zmiany umowy Rep. A numer (...) i dokonania podziału majątku w taki sposób, że składniki majątku dorobkowego określone w § 3 tej umowy zostaną przyznane P. S. na wyłączną własność ze spłatą na jej rzecz w kwocie 50.000 zł płatną w chwili zawarcia aktu notarialnego.

Bezsporne, nadto dowód: oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu – k. 17

M. S. (1) dwukrotnie korzystała z pomocy Poradni Pomocy Psychologicznej – w dniu 02 czerwca 2014 r. i 12 marca 2015 r.

Bezsporne, nadto dowód: informacja o sytuacji małżeńskiej oraz stanie zdrowia – k. 18-18v.

P. S. otrzymywał wyższe dochody niż M. S. (1). W małżeństwie częściej P. S. podejmował decyzje dotyczące codziennego życia.

Bezsporne, nadto dowód: zeznania świadków: M. C. – k. 60-62, W. C. – k. 62-63, Z. C. – k. 63-64, M. S. (2) – k. 123-124.

Należy wykluczyć, że w dniu 23 października 2014 r. M. S. (1) znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Dowód: opinia sądowa psychiatryczno – psychologiczna – k. 142-144.

Na zakup nieruchomości przy ul. (...) w S. M. S. (1) i P. S. zaciągnęli kredyt hipoteczny w Banku (...) S.A. w kwocie 320.000 zł, rozłożony na 360 rat. Na dzień zawarcia umowy wysokość 1 raty wynosiła 1.724,22 zł.

Bezsporne, nadto dowód: umowa złotowego mieszkaniowego kredytu hipotecznego – k. 245-256.

Cena sprzedaży nieruchomości wynosiła 400.000 zł, z czego 320.000 zł zostało zapłacone z w/w kredytu.

Bezsporne, nadto dowód: umowa sprzedaży – k. 25-28v akt Kw nr SL1S/00100222/2.

P. S. nie wystąpił do Banku (...) S.A. z siedzibą w W. Oddział w S. z wnioskiem o wyrażenie zgody na przejęcie długu w całości i o zmianę w tym zakresie umowy kredytu.

Bezsporne, nadto dowód: zawiadomienie o zmianie wysokości raty spłaty kredytu kierowane do M. S. (1) z dnia 06.11.2015 r. – k. 94

Sąd ustalił powyższy stan faktyczny na podstawie zebranych w aktach sprawy dokumentów, którym dał wiarę w pełni wobec niekwestionowania ich przez strony i braku podstaw do zakwestionowania ich prawdziwości przez Sąd z urzędu.

Sąd oparł się na pisemnej opinii biegłego psychologa W. H. oraz psychiatry L. K., którzy wykluczyli, że w dniu 23 października 2014 r. M. S. (1) znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Opinia zasługuje na wiarę w całości. Opinia została sporządzona przez biegłych, będących specjalistami dysponującymi odpowiednim wykształceniem i praktyką w zakresie będącym przedmiotem opinii. Analiza treści opinii pozwala na uznanie, że jest ona wyczerpująca, spójna i rzetelna. Biegły w sposób przekonujący uzasadnił swoje stanowisko wskazując przeprowadzone czynności i przesłanki, na których się oparł. Proces dochodzenia biegłych do wniosków stanowiących konkluzję opinii był przedstawiony w sposób logiczny i nie budzący wątpliwości Sądu.

Sąd uznał za wiarygodne zeznania świadków: M. C. – k. 60-62, W. C. – k. 62-63, Z. C. – k. 63-64, R. M. – k. 64-65, M. M. (1) – k. 65-66, A. S. (1) – k. 66-67, I. J. – k. 99-100, D. K. – k. 100-102, M. S. (2) – k. 123-124, A. S. (2) – k. 124-125, zeznania powódki – k. 126-128 oraz zeznania pozwanego – k. 128-130. Wymienione osoby przedstawiły w sposób subiektywny okoliczności towarzyszące zawarciu umowy w dniu 23 października 2014 r. i oceny tych okoliczności Sąd nie kwestionuje.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo nie zasługuje na uwzględnienie.

Na gruncie zgłoszonego przez powódkę żądania oraz podstawy faktycznej przytoczonej dla jej uzasadnienia, w pierwszej kolejności zaznaczenia wymaga, iż ocena prawna zasadności zgłoszonego przez nią roszczenia, winna być dokonana w oparciu o treść art. 82 i 84 kc regulujących problematykę braku świadomości bądź swobody oraz błędu oświadczenia woli. Podstawą prawną żądania zapłaty jest natomiast art. 410 kc.

Zgodnie z art. 82 kc nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych.

Treścią hipotezy art. 82 kc jest złożenie oświadczenia woli przez osobę znajdującą się w stanie choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innych, chociażby nawet przemijających zaburzeń czynności psychicznych, które wyłączały jej świadomość albo uniemożliwiały powzięcie decyzji i wyrażenie woli w sposób swobodny. Z taką hipotezą art. 82 łączy dyspozycję w postaci sankcji bezwzględnej nieważności złożonego oświadczenia woli.

Świadomość dotyczy zarówno powzięcia decyzji, jak i wyrażenia woli - potwierdza to łącząca je koniunkcja. Powody i rodzaj stanu wyłączającego świadomość nie mają znaczenia prawnego. Stan wyłączający świadomość to - najogólniej rzecz ujmując - brak rozeznania, niemożność rozumienia zachowań własnych i zachowań innych osób, niezdawanie sobie sprawy ze znaczenia i skutków własnego postępowania. Stan taki musi przy tym wynikać z przyczyny wewnętrznej, a więc ze stanu, w jakim znajduje się osoba składająca oświadczenie woli, a nie z okoliczności zewnętrznych, w jakich osoba ta się znalazła. Przyczyną stanu wyłączającego normalne funkcjonowanie procesu decyzyjnego i mechanizmów uzewnętrzniania woli mogą być choroby i różnego rodzaju zaburzenia psychiczne i nerwowe, rozwinięte zmiany miażdżycowe, działanie narkotyków, alkoholu lub środków farmakologicznych.

Ustalenie stanu świadomości jest sprawą stanu faktycznego i jego oceny na podstawie przeprowadzonej oceny dowodów przez sąd. Ocena stanu świadomości wymaga uwzględnienia wszystkich okoliczności towarzyszących złożeniu oświadczenia woli mogących mieć wpływ na prawidłowe, tzn. w pełni świadome, powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Powzięcie decyzji i wyrażenie woli jest swobodne, gdy zarówno sam proces decyzyjny, jak i uzewnętrznienie woli nie były zakłócone przez czynniki wynikające z aktualnych właściwości psychiki lub procesu myślowego w sposób wyłączający autonomiczne, czyli wolne (swobodne) działanie. Inaczej mówiąc, podstawowym kryterium jest tu całkowite zniesienie zdolności wyboru między taką lub inną decyzją. Chodzi przy tym tylko o takie źródło zakłóceń, które znajduje się wewnątrz osoby składającej oświadczenie woli, a nie o czynniki czysto zewnętrzne, pod wpływem których oświadczenie zostało złożone.

Stan wyłączający swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli może być rozumiany tylko jako stan, w którym możliwość wolnego wyboru jest całkowicie wyłączona. Sugestia osób trzecich nie wyłącza swobody powzięcia decyzji (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z 21 kwietnia 2004 r., III CK 523/02, LexPolonica nr 1852456). Podobnie zawarcie przez stronę niekorzystnej dla niej umowy z powodu trudnej sytuacji ekonomicznej, w jakiej się znajdowała, nie powoduje samo przez się nieważności jej oświadczenia woli w rozumieniu art. 82, a to właśnie dlatego, że przyczyna wyłączająca swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli musi być umiejscowiona w samym podmiocie składającym oświadczenie woli, a nie w jakiejś sytuacji zewnętrznej, w jakiej ta osoba została postawiona (por. wyrok Sądu Najwyższego z 1 lipca 1974 r., III CRN 119/74, OSPiKA 1976, nr 2, poz. 30).

Odnosząc powyższe do niniejszej sprawy, w ocenie Sądu, oświadczenie woli powódki nie zostało złożone w warunkach opisanych w art. 82 kc. Z opinii biegłych wynika, że w dniu 23 października 2014 r. M. S. (1) nie znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Wprawdzie powódka korzystała z pomocy Poradni Pomocy Psychologicznej, jednakże w dniu 02 czerwca 2014 r. i 12 marca 2015 r. Okoliczność, że zawarcie umowy o podział majątku wspólnego wynikało z inicjatywy pozwanego, czemu pozwany nie zaprzeczył, również samo przez się, nie stanowi wyłączenia swobody podejmowania decyzji przez powódkę. Podobnie okoliczność, że P. S. był osobą bardziej decyzyjną w małżeństwie z powódką, nie oznacza, że powódka miała zniesioną swobodę podjęcia decyzji. Należy nadto zauważyć, iż w § 8 umowy P. i M. S. (1) zgodnie oświadczyli, że postanowienia umowy zostały przez nich ustalone, uzgodnione i za obopólną zgodą przyjęte, a niniejsza umowa stanowi odzwierciedlenie wypracowanego przez nich porozumienia.

Przechodząc do zagadnienia błędu, należy wskazać, że zgodnie z art. 84 § 1 kc w razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej. Zgodnie z § 2 tego przepisu można powoływać się tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i ocenił sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny).

W piśmiennictwie i orzecznictwie uważa się, że błędem jest niezgodne z rzeczywistością wyobrażenie o czynności, przy czym niezgodność może dotyczyć zarówno faktów, jak i prawa (tak SN w orz.: z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72, OSNCP 1/74, poz. 10, z 24 stycznia 1974 r., II CR 761/73, OSPiKA 11/75, poz. 238 i z 31 sierpnia 1989 r., III PZP 37/89, OSNCP 9/90, poz. 108).

Kodeks cywilny nie definiuje błędu, ale przez sprecyzowanie przesłanek mających znaczenie prawne określa, które błędy w potocznym znaczeniu tego słowa są uważane przez prawo za wadę oświadczenia woli w rozumieniu art. 84-86 i 88 kc, będącą podstawą do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia.

Błąd w znaczeniu wady oświadczenia woli, jest przez niektórych autorów określany jako błąd postrzegania („błąd widzenia”), w odróżnieniu od błędu przewidywania i wnioskowania, które, należąc do sfery motywacyjnej

podejmowanej czynności prawnej, tworzą pobudkę, pod wpływem której wyrażone zostało oświadczenie woli uznane następnie przez oświadczającego za „błąd”, gdy okazało się, że oświadczenie nie osiągnęło zamierzonego i przewidywanego celu.

Art. 84 kc określa dwie pozytywne i niezbędne przesłanki błędu w znaczeniu prawnym: musi to być błąd co do treści czynności prawnej i musi być błędem istotnym.

Błąd odnosi się do treści czynności prawnej, gdy jest z nią ściśle powiązany, to znaczy dotyczy któregośkolwiek chociażby elementu składającego się na jej treść. Błąd może dotyczyć nie tylko essentialia negotii, ale także innych okoliczności lub elementów należących do treści czynności prawnej. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej.

Natomiast walor istotności błędu sformułowany w § 2 art. 84 kc oznacza, iż błąd musi być zobiektywizowany; subiektywny pogląd składającego oświadczenie nie wystarcza. Zobiektywizowany charakter błędu wynika z odwołania się do przypuszczenia, jak by się w tej sytuacji zachował człowiek oceniający sprawę rozsądnie i niedziałający pod wpływem błędu, to znaczy, czy złożyłby oświadczenie tej treści.

Odnosząc powyższe rozważania do niniejszej sprawy, stwierdzić należy, iż w oświadczeniu woli złożonym przez powódkę w umowie o podział majątku wspólnego trudno doszukać się walorów błędu, o jakim mowa w art. 84 kc. Należy bowiem zauważyć, iż nad przebiegiem czynności czuwał notariusz, postanowienia umowy wskazują, że strony brały pod uwagę różne warianty wydarzeń (np. § 5, § 7 ust. 2) oraz że powódka rozumiała treść umowy oraz jej skutki. Okoliczności, na które powołuje się powódka, tj. podpisanie umowy licząc na zawarcie ślubu kościelnego, do którego nie doszło, nie stanowi błędu w rozumieniu art. 84 kc. Była to jedynie pobudka, pod wpływem której wyrażone zostało oświadczenie woli uznane następnie przez powódkę za „błąd”, gdy okazało się, że oświadczenie nie osiągnęło zamierzonego i przewidywanego celu.

Zgodnie z art. 86 § 1 kc jeżeli błąd wywołała druga strona podstępnie, uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu może nastąpić także wtedy, gdy błąd nie był istotny, jak również wtedy, gdy nie dotyczył treści czynności prawnej.

Kodeks cywilny nie zawiera definicji podstępu, wychodząc z założenia, że wystarczy potoczne znaczenie tego słowa. W potocznym rozumieniu jest to świadome wywołanie u drugiej osoby fałszywego obrazu jakiegoś faktu, sytuacji lub przekonania po to, aby skłonić ją do określonego postępowania. W wyroku z dnia 10 lutego 2011 r., IV CSK 336/2010, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że o podstępie można mówić w przypadku każdego zachowania ukierunkowanego na wywołanie fałszywego przekonania u innej osoby, które skłoniło ją do dokonania określonej czynności prawnej. W piśmiennictwie i w orzecznictwie przyjmuje się, że zachowanie podstępne może polegać na zatajeniu lub przemilczeniu okoliczności, mających - dla zawarcia umowy - większe lub mniejsze znaczenie, jeżeli istniał, wpływający z ustawy, umowy lub zasad współżycia społecznego, obowiązek ich ujawnienia. W znaczeniu normatywnym celem podstępnego działania jest wprowadzenie drugiej osoby w błąd po to, żeby dokonała określonej czynności prawnej. Działanie podstępne jest zawsze naganne z punktu widzenia ocen etycznych, bez względu na pobudki i skutki działania sprawy. Powodem tego jest wdarcie się w sferę osobowości (zakłócenie procesu myślowego) innej osoby i doprowadzenie jej na podstawie zasugerowanych jej fałszywych przesłanek rozumowania do dokonania określonej czynności prawnej.

Podstęp zakłada zawsze umyślne działanie sprawcy w postaci dolus directus, a przynajmniej dolus eventualis. Cel i efekt podstępnego działania oraz rodzaj użytych środków, jak również gradacja winy czy złej woli sprawcy, nie mają tu żadnego prawnego znaczenia. Liczy się tylko samo podstępne wprowadzenie w błąd, będące zawsze bezprawiem cywilnym. Podstępu nie ekskulpuje lekkomyślność i łatwowierność ofiary (zob. wyrok SN z 10 lutego 2011 r., IV CSK 336/2010).

Zdecydowanie ujemna etycznie ocena każdego podstępu jest motywem surowego potraktowania przez prawo skutków błędu wywołanego nim. Przejawia się to w całkowitym zerwaniu więzi między błędem a treścią czynności prawnej i kwalifikacją błędu jako istotnego. Z tego względu uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem podstępu jest ułatwione, bo może nastąpić nawet wtedy, gdy błąd nie był obiektywnie istotny albo nie dotyczył treści czynności prawnej, lecz tylko okoliczności spoza niej (np. sfery motywacyjnej - błąd w pobudce).

Do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu wywołanego podstępnie wystarczy, aby błąd dotyczył sfery motywacyjnej stanowiącej przyczynę złożenia oświadczenia woli (wyrok SN z 10 września 1997 r., I PKN 251/97, LexisNexis nr (...), OSNAPIUS 1998, nr 13, poz. 389).

W ocenie Sądu, powódka nie wykazała, że pozwany działał umyślnie w celu doprowadzenia powódki do podpisania umowy. Wprawdzie z zeznań powódki i członków jej rodziny wynikało, że pozwany obiecywał powódce ślub kościelny, co miało być powodem wyrażenia zgody na podpisanie umowy przez powódkę, jednakże okoliczność ta nie została potwierdzona przez pozostałych świadków oraz pozwanego. Trzeba również zauważyć, iż w samej treści umowy odwoływano się do rozwodu (np. w § 7 ust. 2 i 3), a zatem skoro taki zapis został zamieszczony, istniała bardziej perspektywa sprawy rozwodowej, a nie ślubu kościelnego. W tym czasie małżeństwo stron przeżywało bowiem kryzys.

Brak jest również przesłanek wyzysku w niniejszej sprawie.

Zgodnie z art. 388 kc jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołość lub niedoświadczenie drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje albo zastrzega dla siebie lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażąco stopniu wartość jej własnego świadczenia, druga strona może żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia, a w wypadku gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie utrudnione, może ona żądać unieważnienia umowy (§ 1). Uprawnienia powyższe wygasają z upływem lat dwóch od dnia zawarcia umowy (§ 2).

Konstrukcja pojęcia „wyzysk” jest oparta na dysproporcji majątkowej wartości wzajemnych świadczeń stron. Do oceny wspomnianej dysproporcji wartości świadczeń właściwa jest chwila zawarcia umowy, przy czym dysproporcja musi być „rażąca”, co w razie sporu oceni sąd według kryteriów obiektywnych (por. wyrok SA w Białymstoku z 27 października 2004 r., I ACa 530/04, LexPolonica nr 383355, OSA 2005, nr 9, poz. 37).

Ustalenie istnienia najbardziej nawet rażącej dysproporcji świadczeń nie wystarcza do zakwalifikowania przypadku jako wyzysku, nie można bowiem wykluczyć, że po stronie osoby zawierającej niekorzystną dla siebie umowę zachodzi w tej kwestii motywacja szczególna (np. wola obdarowania, chęć tzw. rewanżu, chęć szybkiego pozbycia się przedmiotu choćby „za pół ceny”). Z tej przyczyny równocześnie z przesłanką obiektywną ustawa wskazuje trzy przesłanki subiektywne, jakich istnienia (alternatywnie) wymaga się dla kwalifikacji wyzysku.

Element subiektywny w konstrukcji wyzysku wiąże się z motywacją moralną unormowania. Chodzi mianowicie nie tylko o fakt pokrzywdzenia jednej ze stron, ale zarazem o to, ażeby druga strona (wyzyskujący) była świadoma tego, że zgoda partnera na niekorzystne dla niego warunki umowy jest następstwem jego niedołości lub niedoświadczenia albo wynikiem szczególnej sytuacji, w jakiej się znalazł („przymusowe położenie”). Świadomość istnienia takich właśnie uwarunkowań wyrażenia woli (zgody) pokrzywdzonego przy zawarciu umowy pozwala na negatywną ocenę zachowania wyzyskującego (zachowanie naganne). Nie byłoby zatem wystarczające stwierdzenie samego istnienia powyższych uwarunkowań po stronie pokrzywdzonego, gdyby nie dało się przyjąć, że były one znane drugiej stronie. Nie jest natomiast istotne, z czyjej inicjatywy doszło do zawarcia umowy (zob. wyrok SA w Katowicach z 10 stycznia 1995 r., I ACr 839/94, LexPolonica nr 315090, OSA 1997, nr 7-8, poz. 46) i jakie były propozycje co do jej postanowień, np. ceny (tak orzeczenie SN z 29 października 1949 r., Wa C 105/49, OSN 1950, nr II, poz. 30).

Powódka nie znajdowała się w przymusowym położeniu, nie jest osobą niedołązną ani niedoświadczoną, stąd brak jest podstaw do zastosowania omawianej konstrukcji.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia i rozważania, Sąd powództwo oddalił, o czym orzekł w pkt 1 wyroku.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 102 kc.